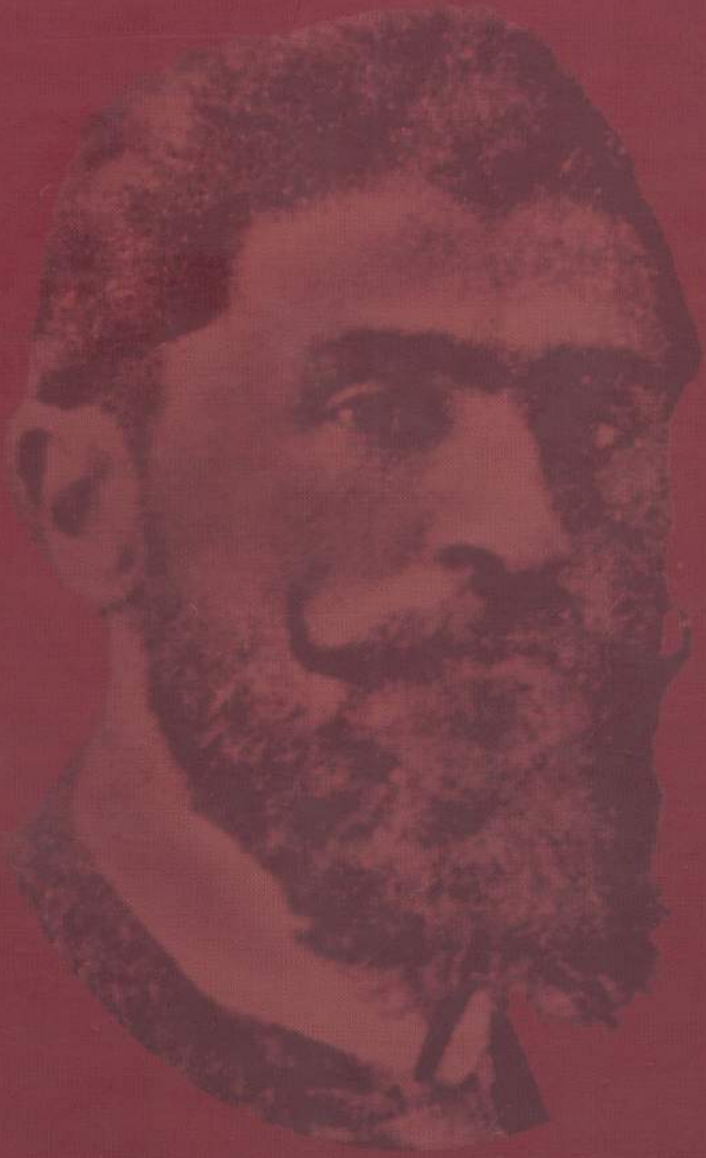
I
64 347

ТОДОР АЛЕКСАНДРОВ

СЕ ЗА МАКЕДОНИЈА

ДОКУМЕНТИ 1919 - 1924

Бр. 2
Мемоар на ЦК на ВМРО до претседателот на Парискатa мировна конференција од 1 март 1919 г.

1. III 1919 г.

Господин Председателю,

Световната война очевидно ще изкупи ужасните последици с един бъдещ ред, който ще постави особено известни народи в много по-благоприятни условия, отколкото бяха ония, в които те се намираха преди войната. В основата на тоя ред предимно ще легне един важен принцип, изтъкнат изрично със знаменателната реч на сегашния шеф на великата американска демокрация от 12 февруарий 1918 г. пред конгреса, именно в четвъртия от ония принципи, които трябва да се съблюдават при новата уредба на света, за да бъде тая уредба трайна.

В пренебрежителното отнасяне именно към тоя важен основен принцип в новата история на Европа от страна на миродавните политически фактори в голям размер се крие и причината на избухването на всемирната война, както справедливо посочи г. Уилсон в поменната си реч: „Тая война имаше своите корени в незачитането правата на малките нации и племена, на които липсваше единството и силата да прокарат своите искания, своята собствена държавна принадлежност и своята собствена форма на политически живот". Една от главните причини за тая война се крие във фаталното разрешение на българския въпрос от европейската дипломация, събрана на конгреса в Берлин в 1878 г. Тука при пълно незачитане волята на българския народ, проявена в задружни действия за освобождението му, се разпокъса единството на народа и една важна част от него се остави изново под турската власт. В това решение на въпроса се положи основата за онуй положение на постоянни размирици в Македония, което в една последователна върволица от събития доведе до войната на България против Турция, сетне до погубните раздори между балканските съюзници, до нещастния Букурещки мир и оттам в явна каузална връзка и до общосветската война.

Общите усилия на целокупния български народ през време на духовното му възраждане до половината на деветнадесети век имаха за резултат освобождението му от гръцката духовна йерархия, като се извоюва самостоятелна българска църква – Екзархията, а в политическо отношение биде признато единството на българската народност в нейните етнографски граници, първом, чрез решението на Цариградската конференция (1877 г.), а по-сетне в по-пълно признание на тия граници чрез Сан-Стефанския договор. За жалост Берлинският договор разруши това единство по съображения, които четиридесетгодишната исто-

рия на Балканския полуостров и сегашната европейска война показаха, че бяха основно погрешни.

Против неправдата, извършена в Берлин, Българското учредително събрание в Търново, в което заседаваха делегати и од Македония, изказа своя протест, а македонското население изрази своето негодувание с няколко изолирани, ако и слабо подготвени въстания, а именно през октомврий с. г. в Струмската долина и в Разлога, а две години по-късно в Прилеп и Охрид. За тия въстания английски и руски документи от онова време свидетелствуват, че те са били спонтанни проявления на самото население.

Така веднага след Берлинския конгрес изпъква на сцената македонският въпрос, който впоследствие сериозно заплашва спокойствието на Балканите.

На Берлинския конгрес се дължи и нещастното обстоятелство, че сърбите бидоха отклонени от естественото им разширение към сръбските земи, та стремежите им се насочиха на юг към българска Македония. Първа последица от новата ориентировка на сръбската политика бе войната на Сърбия против България по повод на стапалото и съединение с Източна Румелия – 1885 г. Македонците, които взеха участие в тая война, образувайки особени доброволчески отряди, се убедиха, че в бъдеще Сърбия ще бъде най-безгледната противница на обединението на българския народ.

Между това турското владичество, особено след засилването на България, бе захванало по стария свой навик да угнетява българите в Македония. От друга страна, поменатият стремеж на Сърбия, към който се прибавяха подобни завоевателни аспирации на гърците, накараха македонското население да помисли сериозно за своето национално бъдеще. Тъй се роди идеята за една организирана борба, с която, като се запази Македония от разпокъсване, да се гарантира едни по-сносен живот поне в рамките на чл. 23 от Берлинския договор, който предвиждаше известно самоуправление под суверенитета на султана. С тая цел се туриха първите основи на Революционната организация, която окончателно се оформи в 1893–1894 г. под ръководството на Централния революционен комитет начело с първите и основатели Дамян Груев и Гоце Делчев. Като рефлекс на същите причини се явява почти същевременно в средата на многобройната емиграция в България подобна революционна организация, ръководена от един „Върховен революционен комитет", проследващ същите цели.

Организацията в течение на няколко години успя да стане реална сила, зад която стоеше целият народ с една чудна сплотеност и доверие, каквито могат да се явят само у народи, съзнателно прегърнали един висок национален идеал, толкова повече, че условията в Турция изискаваха тежки жертви и от мирното на-

селение. Няма да описваме предаността му към Организацията; тя е достатъчно отбелязана от безпристрастни чужди свидетели. Нека дадем тука думата на уважаемия H. N. Brailsfort (Macedonia, its races and their future, London, 1906): „Колкото повече човек познава българите в Македония, толкова повече уважава техния патриотизъм и кураж... Тия хора, когато се представяше случай да жертвуват своя живот за някакъв определен план, бяха способни за херойство. Никога комитетът не срещаше мъчнотии, когато имаше нужда от доброволци за работа като миниране, разваляне на мостове, хвърляне бомби, които работи почти винаги бяха свързани със смърт (с. 167–168)."–„Организацията, която се уреди, бе по своята форма демократична, а по своите средства революционна. Комитетът, който ръководеше Организацията, знаеше как да вдъхне ентусиазъм на масата и особено как да въодушеви младежта за героични подвизи и за самоопожертвувания. Постепенно тя обгърна предпазливия селянин, състоятелния градски търговец и образования мъж, както и младите буйни глави. Дисциплина и организиране бяха главните задачи през дългите години, през които трябваше да се чака узряването на плана, и търпението сред измамливи надежди и обезпокоителни преследвания съставяше нейната типична добродетел. Тя бе обладана от ентусиазъм, както всяко революционно движение, обаче още по-забележителна бе страстта към методично прокарване на плана с всички подробности. Тука пак се бе проявила природната наклоност на българското племе към работене (с. 116-118)."

Организацията, опирайки се на безграничното доверие на населението, успя да повлияе значително и върху социалния живот на народа, като наложи свои тайни съдилища за уреждане спорове от гражданско и криминално естество; прокара ред мерки, насочени да подобрят икономическото положение на работното население, и пр. С тая си дейност Организацията олицетворяваше стремежа на народа към свобода и самоопределение.

След като подготви и възпита населението за една продължителна въоръжена борба против една силна и упорита военна държава, каквато бе Турция, Организацията пристъпи към въстанията в 1902 и 1903 г., предизвикани от известните жестоки мерки на турската власт, насочени към унищожаване на революционното движение. Първото въстание, избухнало в пограничните области на Македония, в Джумайската околия, и ръководено от българския генерал Цончев и полковниците Янков и Николов, биде последвано от такива зверства на турските войски, щото мирното население от тия области биде принудено в големи маси да избяга през границата в България. Мерките, които взимаше турското правителство, за да удуши всяко разширение на движението и в другите области, наложиха на Организацията да ускори готвеното за по-късно общо народно въстание. То биде

прокламирано през летото на 1903 г., именно на деня на Свети Илия – 2 август, по цяла почти Македония и в част от Източна Тракия и се ръководеше главно от Дамян Груев и Борис Сарафов. Центърът на въстанието се намираше в югозападна Македония около Битоля и Крушево. Въстаниците бяха пълни господари на положението в течение на няколко седмици. Пред грамадната турска военна сила най-сетне те трябваше да отстъпят. Освен големите жертви, които понесоха самите въстаници, и мирното население тежко пострада от жестокостите на турските войски, които свръх това разориха и изгориха до 130 български села.

За въстанието в 1903 г. в Синята, Жълтата и Зелената книги има изобилни документи, които доказват както силата, така и българския характер на движението.

Коя бе ръководната идея на въстаналия народ?

Разбира се, че съкровените национални чувства го теглиха към държавно обединение с България, но горчивият опит и големите рискове, свързани с реализирането на тая народна мечта, бяха убедили населението да се стреми към една по-лесно достижима цел. Водителите на Организацията, представлявайки здравия разум на българина, търсеха практическо разрешение на сложния въпрос, за да се избягнат общобалканските конфликти и главно един евентуален дележ на Македония; към който единствено беше насочена политиката на Сърбия и Гърция. Под тия съображения те с една разумна резигнация искрено преследваха с въстанието целта: да се предизвика намесата на Европейските сили, за да се принуди Турция да даде автономни права на Македония и Одринско.

Трябва да отбележим тук, че и българите от турска Тракия по същите съображения бяха намерили идещта за автономищ единствено спасителна и за себе си, поради което те се присъединиха към делото на Организацията; вследствие на това тя възприе названието „Македоно-одринска революционна организация".

Съгласно с казаната своя политическа програма Организацията действуваше пред Великите сили и по дипломатически път, като ги осветляваше за своите цели с писмени изявления, с публикации и със специални делегации, изпращани при правителствата на Силите. Тия делегации както в 1903 г., така също по-късно, в 1912 г. – в навечерието на Балканската война – се явиха само пред правителствата на либералните западни сили и на Русия. Делегацията, състояща се от професорите македонци Милетич и Георгов, има честта да бъде благосклонно изслушана и насърчена в 1903 г., и от многоуважаемия днешен председател на Мирната конференция г-н Клемансо. В писмените искания на делегациите все се е напирало върху неоходимостта да биъде цяла Македония поставена под един режим на самоуправление под надзора на Великите сили.

Прямо политическо последствие от тази дещтелност на Организацията бяха реформите, които Силите наложиха на Турция по програмата, възприета в Мюрщег при срещата на императорите на 30 септември 1903 г. Както е известно, в тая програма липсваше най-същественото искане, което единствено беше от естество да гарантира изпълнението на реформите, именно назначението на един християнски генерал-бугернатор, независещ направо от Цариград. Вследствие на това тези реформи въпреки добрата воля на цивилните агенти и на европейските жандармерийски офицери не дадоха осезателни резултати, за да се умиротвори страната.

Организацията от своя страна се стараеше да засили намесата на Великите сили, като посочваше недостатъчността от направените реформи и необходимостта те да се разширят. Логическият край на тази акция щеше неминуемо да доведе до фактическо откъсване на Македония от пряката власт на Портата. Турците съзнаха това и противодействуваха с изпитаните средства на вековната си политика.

Те умело си служеха и с противодействията, които идеха от страна на сръбската и гръцката пропаганда, за което рапортите на консулите и жандармерийските офицери дават достатъчно осветление.

Страхът от това разширение на реформите, особено след срещата в Ревал, докара младотурския преврат в 1908 г. Организацията не се правеше илюзии относително последствията на тоя преврат, но за да даде доказателства на своя примирителен дух, тя преустанови своята дейност, като запази обаче своите кадри.

Македонското българско население, допускайки, че е възможно да настъпи една мирна ера на по-либерален политически режим, в който биха били гарантирани най-елементарните права на гражданина, от своя страна побърза да се организира и политически и основа по цялата страна тъй наречените Конституционни клубове, които възприеха като своя цел областното самоуправление (Selfgouvernement).

Младотурският режим не оправда надеждите, които възлагаше на него населението, а, напротив, положението още се влоши вследствие младотурската политика на отоманизация, съгласно с която властите почнаха да отнимат предишните черковно-училищни права на националностите, да прокарват изкуствена колонизация в ущърб на работното българско селско население, да обезоръжват последното, съпровождайки тая си акция с инквизиторски жестокости, да избиват известните вече тям участници в предишните революционни движения и пр. Това накара населението отново да се групира около Организацията и да потърси чрез нейните методи на действие изход от тежкото положение, толкова по-тежко, че Великите сили бяха дигнали своите контролни органи от страната, а бяха дали пълната

си подкрепа на младотурския режим. По-нататъшните събития са твърде пресни, за да няма нужда да се излагат подробно. Кланетата в Щип, Кочани и пр. през 1911 и 1912 г. показаха на всички как младотурците смятаха да разрешат македонския въпрос.

Балканските народи най-сетне в 1912 г., еднакво застрашени от турската политика на отоманизация, се съюзиха.

В Балканската война Организацията постави в услуга на съюзниците всичките си сили. Тук не говорим за 20-тях хиляди македонци, съставляващи македонския доброволчески легион, нито за десетките хиляади офицери и редовни войници македонци в българската редовна армия. Скоро обаче, щом сърбите и гърците се настаниха в Македония, настъпи разочарованието. македонското население видя, че съюзниците на България искаха да останат там като завоеватели. Когато се изостри конфликтът между балканските съюзници, Организацията не изпусна да предупреди, че ако се разреши справедливо, според желанието на самото население, Македонския тъпрос, тя си възвръща свободата на действие.

През Междусъюзническата война македонското население с болка на душата си видя да се отдалечават освободителните войски на България, но то не изгуби надежда в тържеството на своето право.

Букурещкият договор бе за това измъчено борческо население удар, по-тежък от нанесения му в Берлин. Но самата големина на неправдата крепеше неговата вяра в по-добро бъдеще.

И веднага след подписването на тоя фатален договор населението пак чрез своята законна представителка – Организацията, проводи специална делегация, която се яви пред правителствата на Съглашенските държави, за да протестира против распокъсването на Македония и предаването и въпреки волята на населенито на чужда власт и да заяви, че тоя договор носи само семена на нови конфликти на Балканския полуостров, което се и сбъдна.

Въпреки масовите кланета, извършени от сърби и гъци през Междусъюзническата война, впоследствие констатирани от анкетата на Карнеги, и въпреки ужасния режим, въведен в Македония от тях, който според свидетелството на един руски кореспондент въдвори в Македония гробна тишина, а според един израз в Карнегиевата анкета превърна страната от гробница в пъкъл (с. XXIII), българското население в Македония остана непоколебимо в своята привързаност към народния идеал и усили своята неприязън към неканените натрапници. Както свидетелствува един френцуски офицер от Източната армия, сръбските чиновници се чувствували сами тъй чужди в Македония, както немските в Елзас и Лотарингия (Jean Saison. D'Alsace à la Cerna. Paris, Plon. 1918).

Драконовските мерки в Македония не попречиха на населението при тия обстоятелства да продължи преустановената революционна борба. Както и в турско време, появиха се революционни чети, които закриляха населението от произволите и улесняваха спасяването на преследваните по-събудени елементи. Освен това четите предприемаха и отделни смели действия. По-голямата част новобранци-македонци забягваха в гората или в България, за да не служат на омразната чужда власт, а ония, които не успяха да избягат, закарани в Крагуевац, с риск на живота си отказаха да дадат клетва на крал Петра, за което мнозина от тях заплатиха с живота си.

В това положение се намираше Македония, когато избухна голямата европейска война. македонското население все вярваще, че тоя всесветски конфликт, който се започна от Балканите, не може да не засегне и неговата съдба. Тази съдба бе и единствената грижа на българската политика. България, която бе водила вече две войни за освобождението на Македония и даде тежки жертви, които още повече стегнаха вековните връзки между българските земи, беше длъжна да използува създаденото ново положение, за да доведе македонския въпрос до правилното му разрешение.

За жалост непримиримостта на сърбите осуети добрите намерения на ония сили, които във връщането Македония на България виждаха акт на справедливост и изход от трудното положение. Най-сетне България се намери против своите съседи и войските и навлязоха в Македония, посрещнати до Шар и Охрид с неизразимо въодушевление. населението навсякъде оказваше най-голямо съдействие на настъпващите братски войски и не се спираше пред никакви жертви, за да улесни задачата им.

Господин Председателю,

Македонският въпрос е в основата на балканските конфликти. Те са една от причините за нещастията, които постигнаха всички културни народи в Европа. Всичките ауторизирани гласове досега са единодушни в туй, че докато не се разреши правилно македонският въпрос, няма да има мир на Балканите. А това правилно разрешение може да стане, ако и на Балканите се приложат напълно принципите на председателя Уилсон.

Всеобщата война даде и един особен случай да се констатира българският характер на македонското население, както и неговите политически стремежи: всички воюващи народи можаха да бидят това население в самата му страна, ако и в най-неблагоприятни за него условия.

При разрешаването на този въпрос не бива Силите победителки да смесват оценката си за поведението на България с правото, което има македонското население да иска да се зачете неговата воля. Защото никоя от страните, съдбата на които се определи от Конференцията на мира, няма толкова право на тяхната справедливост (titre a leur justice), колкото Маке-

дония. И в случая никой не знае по-добре тези права, отколкото Силите, на които победата възложи днес такава велика историческа мисия.

Македонското население желае да се запази македония неделима и по никой начин да не се оставя тя под властта на Сърбия и Гърция.

Вътрешната македонска революционна организация, очаквайки от великия ареопаг на световната съвест справедливо разрешение на македонския въпрос, е свила своите знамена, но опряна на своето минало, изпълнено с непосилна борба самоопределението на Македония, в името на жертвите, които тя е дала, и в името на принципите, възвестени от Силите победителки, моли Почитаемата конференция на мира да бъде допусната и нейна делегация да изложи пред нея аспирациите на македонското българско население.

Ако други народи, които не са се борили толкова за свободата си и далеч не са дали толкова големи жертви за нея, както македонските българи, бидоха допуснати пред Конференцията на мира да изкажат чрез специални делегации своите национални аспирации, толкова повече, мислим, е право, щото и на македонците да се даде тая възможност сами да защитят свойта национална кауза. Сега цялото македонско население не е в състояние направо и свободно да изказва народните си желания, понеже повече от две трети от него се намират под чужда, в случая враждебно заинтересувана власт. Затуй пък Вътрешната македонска организация, висшите ръководни тела на която са избрани в общ конгрес от представители на голямото болшинство от населението, която всякога досега в подобни случаи е изразявала желанията на това население и на която старите тесни връзки с него и досега не са скъсани, се смята най-авторизирано тяло, което чрез една специална делегация пред мирната конференция компетентно би представила цялото българско население в Македония.

Въз основа на казаните мотиви Македонската организация се осмелява, господин Председателю, да моли Вашето ценно съдействие, щото за казаната цел нейна делегация да бъде допусната да се яви пред мирната Конференция в Париж.

Приемете, молим, господине Председателю, с нашите предварителни глагодарности уверенията за нашата висока почит.

1 март 1919 г.
София

Ал. Протогеров
Т. Александров

Македония. Сборник от документи и материали, София, 1978, 626–632; Тодор Александров, Живот легенда. Съставител Цочо В. Билярски, София, 1991, 136–146.